Veselý Kopec ožije zvykem vodění jidáše

9.4.2025 - Petra Valíčková | Národní muzeum v přírodě

I v letošním roce budou moci návštěvníci Veselého Kopce zažít zvyk vodění jidáše – tentokrát v podání skupiny chlapců ze Slepotic, na Boží hod velikonoční (20. 4. 2025). Jedná se o jeden z mála zvyků udržovaný dětmi. Pojďme se podívat „pod masku jidáše“ a zjistit, v čem spočívá, kde zvyk vznikl a kde je neustále živý.

Po dobu od Zeleného čtvrtku do Bílé soboty v kostele nezvoní zvony. Na mnoha místech je zastupují a také v minulosti zastupovali chlapci s řehtačkami a klapačkami. Hrkání určovalo čas běžně oznámený zvony (zvaný klekání), odbývající se za svítání, v poledne a večer. Zastupovalo je, aby odehnalo všechny zlé síly, které by se mohly v obci objevit. Zvuk zvonu byl totiž tradičně v lidovém prostředí vnímán jako ochranný. Během posledního hrkání na Bílou sobotu dopoledne se v některých obcích objevovala postava jidáše, v jejíž roli se prolínaly prvky masky přinášející štěstí, zbavující obec všeho špatného, s biblickou postavou Jidáše, který zradil Ježíše Krista.

„Vodění jidáše, které můžete dodnes vidět v obcích mezi Holicemi, Hrochovým Týncem, Chrastí, Luží a Vysokým Mýtem, vychází z dávných obyčejů. Současná tradice je nepřetržitě udržována nejméně od konce 19. století. Zvyk byl proto zapsán na Seznam nemateriálních statků tradiční lidové kultury Pardubického kraje a následně i na Seznam nemateriálních statků tradiční lidové kultury České republiky,“ uvedla Barbara Kučerová, výzkumná pracovnice Muzea v přírodě Vysočina a garant velikonočních programů muzea.

Pojetí masky, průběh obchůzky a její závěr napovídají, že šlo pravděpodobně o pozůstatek předkřesťanských obyčejů. Mezi chlapci byla a je také dodržována hierarchie spočívající v jednotlivých rolích a následném rozdělování odměny. Spálení masky jidáše, které vykonávají

chlapci za vesnicí po sobotní dopolední obchůzce, symbolizuje zbavení se zlých sil.

„Ve jmenované oblasti chodí hrkat chlapci od nejmenších po přibližně patnáctileté, kteří končí povinnou školní docházku. Jeden z nejstarších chlapců, zvolený za jidáše, má na sobě masku vyrobenou z přírodních materiálů, jako jsou sláma či koudel. Pravidlem bývá, že mu není vidět do tváře, přes obličej mu spadá vysoká čepice, případně má obličej pomazán barvou. Na Veselém Kopci letos zvyk představí skupina chlapců ze Slepotic. Ti při obchůzkách ve čtvrtek a v pátek hrkají a říkají tradicí stanovené říkání. U křížků, božích muk, kaplí a kostelů se modlí Otče náš. V sobotu při poslední obchůzce se k nim připojuje maskovaný jidáš. Celá skupina u jednotlivých stavení podle zvyku odříkává sobotní koledu a žádá o výslužku. Ve Slepoticích si skupina chlapců volí kromě role jidáše také tzv. pána a půlpána. Ti dohlížejí na celý průběh obchůzky a zaznamenávají si nejen účast jednotlivých hochů, ale i jejich případný pozdních příchod nebo i to, zda správně odříkávají popěvky a modlitby. Podle množství odchozených let a dalších kritérií pak na konci obchůzky rozdělují vykoledované dobroty, mince a syrová vejce. Maska jidáše, kterou ve Slepoticích představuje postava se začerněnou tváří a vysokou čepicí zahrabaná v seně v ozdobeném vozíku, se v obci nepálí. Svou funkci tu však vykonávají dva chlapci určení jako tahači vozíku. Pálení masky proto na Veselém Kopci návštěvníci neuvidí. Spatří ovšem jak obchůzku s říkáním a modlitbami, tak vodění jidáše a rozdávání výslužky," doplnila Kučerová.

Bílá (Velikonoční) sobota předznamenává Boží hod velikonoční, největší křesťanský svátek. Tímto dnem končí postní doba. V domácnostech se během soboty odehrává chystání, vaření a pečení na Velikonoční neděli. Ve svátek se nemá pracovat, a toho se v minulosti lidé opravdu drželi (na Boží hod velikonoční nevařili ani nemyli nádobí, odpoledne využil hospodář k procházkám kolem polností, ženy se zabývaly přípravou kraslic). Hospodář na Bílou sobotu třásl ovocnými stromy, aby hojně rodily. Ráno a dopoledne chodili hrkat chlapci s řehtačkami a klapačkami. Bílá sobota je den, kdy se v katolických kostelích neslaví mše svatá, nezvoní zvony ani nehraje hudba, ale probíhají večerní obřady. Lidé se do kostelů přicházejí v tichosti pomodlit a poklonit symbolickému Kristovu hrobu. Po západu slunce se odehrává tzv. vigilie, bdění před velkým svátkem. Velikonoční vigilie začíná venkovním obřadem. Před kostelem se zapaluje oheň za přítomnosti kněze. Oheň symbolizuje světlo, které přišlo s Kristem do světa. Při venkovním obřadu je požehnána a zapálena také velikonoční svíce – paškál (vždy s aktuálním letopočtem). Následuje bohoslužba v setmělém kostele. Každý z přítomných se v minulosti snažil získat malý kus ohořelého dřeva – dřevo nebo kříže z něj vyrobené se ukládaly za krovy domu pro ochranu před bleskem a požárem. Opálené dřevo se později vkládalo do rohů polí podobně jako svěcené kočičky – mělo chránit před kroupami a zajistit dobrou úrodu.

Velikonoční atmosféru navodí i výstava **v památkové rezervaci Betlém v Hlinsku – od 1. do 27. dubna** se návštěvníci budou moci seznámit s velikonočním obdobím v lidovém pojetí – s důrazem na Boží hod velikonoční (Velikonoční neděle) a Velikonoční (červené) pondělí. Během čtyřdenního velikonočního cyklu pořadů v areálu **Veselého Kopce – od 18. do 21. dubna –** návštěvníci zažijí autentickou velikonoční atmosféru s oživenými expozicemi, pestrým doprovodným programem. Více na www.nmvp.cz/vysocina.

Muzeum v přírodě Vysočina je od roku 2004 i pověřeným Regionálním pracovištěm pro tradiční lidovou kulturu v Pardubickém kraji.

Zpracovala:

Ing. Petra Valíčková

pracovník vztahů k veřejnosti

Národní muzeum v přírodě, příspěvková organizace

Tel.: 571 757 143

Mob.: 778 11 25 77

Národní muzeum v přírodě, příspěvková organizace, vzniklo koncem roku 2018 a sdružuje čtyři muzea, dvě z nich jsou v Čechách a dvě na Moravě. Jejich poslání je dokumentovat, ochraňovat a uchovávat více než dvě stě let historie lidového stavitelství a přibližovat způsob života na venkově. Každé z nich odráží kulturu jiného regionu, a je proto jedinečné.